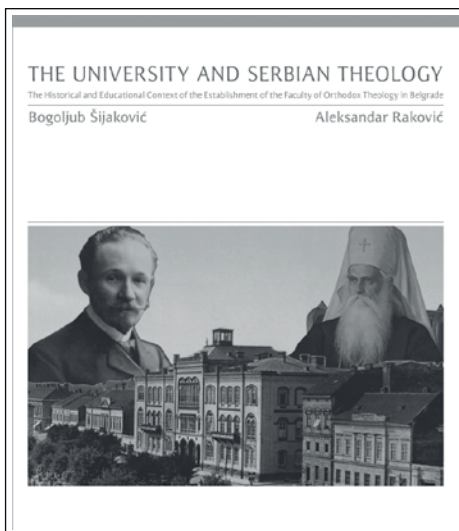

Poročila in ocene

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Bogoljub Šijaković in Aleksandar Raković. *The University and Serbian Theology: The Historical and Educational Context of the Establishment of the Faculty of Orthodox Theology in Belgrade (Research, Documentation, Bibliography)*. Los Angeles: Sebastian Press, 2014, 133 str.

Kratka monografija Bogoljuba Šijakovića, profesorja filozofije na Pravoslavni teološki fakulteti Univerze v Beogradu, in Aleksandra Rakovića, sodelavca Inštituta za novejšo zgodovino Srbije v Beogradu, z naslovom *The University and Serbian Theology: The Historical and Educational Context of the Establishment of the Faculty of Orthodox Theology in Belgrade (Research, Documentation, Bibliography)* (Univerza in srbska teologija: zgodovinski in izobraževalni kontekst ustanovitve Pravoslavne teološke fakultete v Beogradu (raziskava, dokumentacija, bibliografija)) predstavlja kakovostno pregledno študijo s področja kulturne in cerkvene zgodovine. Izšla je leta 2014 v Los Angelesu pri ameriški založbi Sebastian Press v sodelovanju s Patriarhijskim upravnim odborom Srbske pravoslavne Cerkve in Uradom za sodelovanje s Cerkvami in verskimi skupnostmi Vlade Republike Srbije kot dopolnjena angleška izdaja knjige *Univerzitet i srpska teologija*, ki jo je leta 2010 izdala Pravoslavna teološka fakulteta Univerze v Beogradu. Monografija obravnava predzgodovino, okoliščine vzpostavitve in najzgodnejša leta delovanja prve (doslej tudi edine) pravoslavne teološke fakultete na območju današnje Srbije, ki je nastala leta 1920 v okviru leta 1905 ustanovljene Univerze v Beogradu. Monografijo sestavljata dva dela. Prvi del, pod katerega se podpisuje Bogoljub Šijaković, obravnava uvod v zgodovino pedagoške misli, zgodovino (visokošolskega) poučevanja teologije na območjih, kjer so skozi stoletja delovale cerkvene strukture srbskega pravoslavja, ter stališča za in proti ustanovitvi pravoslavno konfesionalno opredeljene teološke fakultete v okviru visokošolske ustanove modernega tipa, kakršna je (bila) Univerza v Beogradu. Drugi del, pod katerega se podpisuje Aleksandar Raković, pa z bolj poudarjeno empirično-faktografskega vidika obravnava proces ustanavljanja Pravoslavne teološke fakultete Univerze

v Beogradu in prva leta njenega delovanja. Tu je posebna pozornost posvečena notranjim odnosom med posameznimi cerkvenimi telesi ter odnosom Srbske pravoslavne Cerkve kot celote z Univerzo v Beogradu in državnimi organi (zlasti Ministrstvom za prosveto). V tem okviru je osvetljena tudi vloga semenišča v Sremskih Karlovcih, vodilne srbske pravoslavne izobraževalne ustanove v Habsburški monarhiji oziroma na Ogrskem, in kratek čas delujoče (1920–1924) »konkurenčne« Fakultete za vzhodno pravoslavno teologijo Univerze v Zagrebu.

Čeprav so se med intelektualno javnostjo v Srbiji že sredi 19. stoletja začeli pojavljati predlogi o ustanovitvi pravoslavno konfesionalno opredeljene teološke fakultete v okviru univerze modernega tipa, je do konkretnjših korakov prišlo šele leta 1905 ob ustanovitvi Univerze v Beogradu. Tega leta je bila formalno ustanovljena in omenjeni instituciji pridružena, vendar ne polnopravno priključena, Pravoslavna duhovna akademija. V tistem času je namreč, sicer za kratek čas, tako med srbskimi sekularnimi intelektualci kot tudi v cerkvenem vrhu in državnih organih prevladalo stališče, da je za poučevanje teologije manj primerno zgledovanje po evropskem sistemu s teološko fakulteto kot znanstveno ustanovo in polnopravno članico sekularne univerze. Primernejši se jim je tako zdel ruski model s t. i. duhovno akademijo kot posebno kolegijsko visokošolsko ustanovo pod neposrednim okriljem Cerkve, v danem primeru Beograjske metropolije, namenjeno izobraževanju cerkvenega kadra, na kateri predavajo skoraj izključno duhovniki oziroma menihi, ki na duhovni akademiji, skupaj s slušatelji, tudi bivajo. Čeprav se je na prvi pogled zdelo, da je z ustanovitvijo Pravoslavne duhovne akademije položaj visokošolske teologije na ozemlju Kraljevine Srbije rešen, omenjena institucija, predvsem zaradi pomanjkanja ustreznega kadra in širših družbenopolitičnih razmer (dve balkanski vojni, prva svetovna vojna), ni nikoli zaživela. Poleg tega se je v srbski intelektualni javnosti vse do prvih let po koncu prve svetovne vojne nadaljevala razprava o ustrezni organizacijski obliki visokošolske teologije oziroma njeni (ne)umestitvi v sistem sekularne univerze. Po uveljavitvi novega političnega okvira z nastankom Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1918 ter s tem tako številčno kot tudi geografsko pridružitvijo novega pravoslavnega prebivalstva, živečega severno in zahodno od meja dotokratne Kraljevine Srbije, je naposled prevladalo stališče o ustanovitvi Pravoslavne teološke fakultete v okviru Univerze v Beogradu. Nova fakulteta je začela delovati v študijskem letu 1920/1921. Argumentacija za umestitev visokošolskega poučevanja pravoslavne teologije v okvir sekularne univerze je bila predvsem naslednja: ločitev pravoslavne teologije od univerze oziroma vztrajanje pri sistemu duhovne akademije bi konfesionalno opredeljeno preučevanje religije ločilo od znanosti in posledično osiromašilo tako teologijo samo kot tudi univerzo, zlasti humanistiko; pravoslavno krščanstvo kot večinska veroizpoved tvori družbeno in kulturnozgodovinsko stvarnost nove države, ki zato ne sme biti odrinjeno na družbeni rob z odrekanjem možnosti poučevanja, lastnega razvoja in izmenjave mnenj na najvišji intelektualni ravni; odsotnost pravoslavne teološke fakultete bi v luči obstoja dveh katoliških fakultet, v Zagrebu in Ljubljani, pravoslavne vernike spravila v drugorazreden položaj in v novi državi povzročila intelektualno

prevlado katoliške Cerkve oziroma simbolno superiornost katoliških državljanov. Ustanovitev in delovanje Pravoslavne teološke fakultete pa je omogočilo tudi prenehanje dolgoletne praktične omejitve v obliki pomanjkanja ustreznega proforskega kadra. V tem času se je namreč na ozemlje Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev naselilo več deset tisoč ruskih političnih emigrantov, ki so svojo domovino zapustili zaradi oktobrske boljševiške revolucije in državljanske vojne. Med njimi se je nahajalo razmeroma visoko število duhovščine, tudi visoko usposobljenih teologov, filozofov in (cerkvenih) zgodovinarjev, ki so tako odločilno pripomogli k intelektualni okrepitvi srbskega pravoslavja.

Monografijo Šijakovića in Rakovića *University and Serbian Theology* odlikuje vrsta pozitivnih lastnosti. V tem pogledu je vredno najprej omeniti dragoceno uvodno umestitev obravnavane teme v kontekst evropske kulturne zgodovine, v kontekst institucionalnega razvoja in refleksije o izobraževanju od antike, Bizanca in srednjega veka do renesanse, razsvetljenstva ter nacionalnih gibanj 19. stoletja. Tovrsten uvod ponuja koristna izhodišča bodisi za nepoznavalce zgodovine pedagogike bodisi za obnovitev že pridobljenega znanja o tej snovi. Podobno pozitivno lastnost je mogoče opaziti v sami zasnovi monografije kot celote in zlasti njenega prvega dela, ki ustanovitev Pravoslavne teološke fakultete obravnava v luči zgodovine srbskega (visokošolskega) poučevanja teologije od njegovih začetkov v prvi polovici 18. stoletja na Ogrskem do razmer v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Največja odlika monografije pa je nemara njena preglednost in jedrnatost, ki jo spremlja prava mera med znanstvenim pristopom oziroma diskurzom in dostopnostjo širši izobraženi javnosti. To se med drugim kaže v bogatem slikovnem gradivu in lepi zunanji podobi knjige, pa tudi skozi informativne opombe »pod črto«, ki za posamezno jedrnato obdelano vprašanje bralcu ponujajo vse najbolj relevantne vire in tako klasično kot tudi sodobnejšo pregledno literaturo, s čimer ponujajo pregled stanja srbske in tuje historiografije na specifičnem področju. Med odlike monografije je navsezadnje mogoče prišteti njeno objavo v svetovnem jeziku, kakršna je angleščina, s katero si Srbska pravoslavna Cerkev, Pravoslavna teološka fakulteta in z njo Univerza v Beogradu odpirajo priložnost za večjo mednarodno prepoznavnost oziroma promocijo. Kljub nesporni prevladi pozitivnih lastnosti je v monografiji mogoče opaziti tudi nekatere pomanjkljivosti, pri čemer največ pozornosti vzbujajo občasno predolge povedi, ki otežujejo berljivost teksta, ter na nekaterih mestih pravopisne in skladenske napake, ki pričujejo o tem, da angleščina ne predstavlja maternega jezika avtorjev in (sicer nenavedenih) lektorjev. Gledano v celoti je delo *University and Serbian Theology* vsekakor zgledno. Za podobno publikacijo bi se lahko odločila tudi katera izmed slovenskih (humanističnih) fakultet, v prvi vrsti ljubljanska Teološka fakulteta, ki svoje predzgodovine, nastanka in delovanja, kljub prisotnosti za to usposobljenih strokovnjakov, doslej še ni predstavila v pregledni, jedrnati, slikovno bogati in v angleškem jeziku napisani obliki.

Simon Malmenvall